

Gönczi Gergő

Petőfi Sándor és az 1848. évi szabadszállási választási botrány iratai a Bács-Kiskun Megyei Levéltárban

Petőfi Sándor a mai napig az 1848-as forradalom és szabadságharc hőseként és a *Nemzeti dal* népzvezér költőjeként él leginkább a köztudatban. Sokan ismerik vándorszínészként, katonaként, műfordítóként és lapszerkesztőként is. Viszont kevésbé közismert, hogy 1848-ban politikusi babérokra is tört: a Kiskun Kerület országgyűlési követe kívánt lenni.

Az 1848. évi országgyűlési választás volt Magyarország történetében az első polgári, népképviselési választás, amely utat nyitott eddig háttérbe szorult társadalmi csoportok nagyobb politikai szerepvállalásának. Szabályairól a híres áprilisi törvények V. törvénycikke rendelkezett. Nem vették el a választójogot a megyékben és szabad kerületekben eddig is szavazati joggal bíróktól (1848. évi V. tc. 1. §), de mellettük minden 20. életévét betöltött, atyai, gyámi vagy gazdasági hatalom alatt nem álló, büntetlen előéletű magyar férfi valláskülönbség nélkül szintén választópolgár lett, ha bizonyos feltételeknek megfelelt. A törvény választójogot biztosított például annak, aki 300 ezüst forint értékű házat, földet, vagy negyed jobbágytelket, vagy azzal egyenértékű birtokot bírt; műhellyel bíró gyáros, telephellyel bíró kereskedő, vagy legalább egy segéddel folytonosan dolgozó mesterember volt; éves jövedelme 100 ezüst forintra rúgott; jövedelemtől függetlenül értelmiségi munkát végzett; városi polgár volt, ha más kitételeknek nem is felelt meg (1848. évi V. tc. 2. §). Noha a választójogot jelentősen kiszélesítették a társadalom férfi tagjai között, a nők továbbra sem szavazhattak. A törvény a választójog mellett a jelöltség feltételeit is meghatározta: választható minden 24. életévét betöltött, magyarul tudó választópolgár (1848. évi V. tc. 3. §).

Az akkor 25. életévében járó Petőfi Sándor teljes egészében megfelelt a törvényszabta feltételeknek. Szabadszálláson, 1848. június 15-én az országgyűlési választás mégsem zajlott le igazságosan és demokratikusan, ugyanis a költő választási jelölését politikai ellenfelei aljas eszközökkel megakadályozták. Ennek kézzelfogható írásos bizonyítékait őrizi a Bács-Kiskun Megyei Levéltár Petőfi választási kiáltványának korabeli nyomtatványával és egy eredeti levelével együtt. Az iratok és a botrány bemutatása előtt azonban célszerű összefoglalni az okokat, amelyek a költőt az országgyűlési követség felé sodorták, és hogy milyenek voltak a politikai erőviszonyok a jászkun térségben.

1848. március 15-e után Petőfi Sándorra országosan, de főként Pesten a forradalom ünnepelt hőseként tekintettek. Népszerűségét azonban már március végén

eljátszotta a republikánus eszméket hirdető *A királyokhoz* versével, majd hírnevét tovább csorbította május 12-én, amikor a pesti népgyűlésen alkalmatlannak és felkészületlennek nevezte a Batthyány-kormányt az áprilisi törvényekkel elért kiváltságok és az ország katonai megvédésére.¹ Ezek az esetek azért váltottak ki nagy felháborodást a közvéleményben, mert a magyar politikában és társadalomban a forradalom ellenére is erős maradt a királyhűség, így sokan megelégedtek a Batthyány Lajos vezette első felelős minisztérium kinevezésével. A túlnyomóan rojalista közvélekedés így elítélt minden kormányellenes megnyilvánulást. Ezért nem meglepő, hogy a márciusi ifjak vezére egy csapásra kemény támadások, bírálatok keresztüztüzebe került a sajtóban és a közbeszédben. Például Mező Dániel és a bősziroményi nemzetőrök *A királyokhoz* ellen *Honfi Szózat* címmel megírták saját költeményüket, amelyben a nemzet közellenségének bélyegezték a költőt.²

Petőfi a támadások miatt május 27-én nyilatkozatot tett közzé, amelyben kijelentette, hogy a kormánnyal szembeni bírálata csupán egy hazaszeretete által diktált feddés volt, nem akart senkit elkergetni, és megvédte *A királyokhoz* versét, amellyel nem lázítani kívánt, csak a republikánus eszme elkerülhetetlen európai elterjedésére akarta felhívni a figyelmet.³ A nyilatkozat üzenete azonban csak a reformpárti pesti és vidéki értelmiséghez jutott el, az egyszerű választópolgárokhoz nem, így Petőfit sokan továbbra is csak egy lázító republikánusnak tartották.⁴ A kormánnyal szembeni elégedetlensége és a személyét érő támadások tehát együtt készítették arra, hogy megmértesse magát a közelgő országgyűlési választáson. Mivel a botrányok miatt Pesten egy szűk értelmiségi körből állt csak támogatóbázisa, úgy érezte, szülőföldjén, a Kiskunságban lenne érdemes indulnia, ahol nyílt és őszinte beszédével majd megnyeri magának a népet. Döntésében családi kötődései és személyes élményei is közrejátszottak. 1818–1841 között a Petrovics család Szabadszálláson élt, ahol Sándor apja, István mészárszéket és kocsmát bérelt, 1819-ben szert tett egy saját tulajdonú házra is, amelyet az 1838-as nagy dunai árvíz pusztított el.⁵ 1841-ben a család ugyan Dunavecsére költözött, de nem szakadt el a térségtől, mivel Petrovics István fiai nevére 1842-ben három évre kibérelte Kunszentmiklóson a marha- és juhszéket, amelyeket Sándor vándorszínészi és egyéb kalandozásai alatt öccse, István működtetett ténylegesen 1845 októ-

▼
1 TÓTH SÁNDOR: *Petőfi és szülei Szabadszálláson*. Szabadszállás, 1994. 100. (továbbiakban TÓTH); ÜRBÁN ALADÁR: *Petőfi választási kudarca és az országgyűlés*. *Irodalomtörténeti Közlemények*, CV. évfolyam (2001) 3–4. szám. 397. (továbbiakban ÜRBÁN)

2 A Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (továbbiakban MNL BKML) Kecskeméten őrzi *A királyokhoz* (MNL BKML IV. 1604. VIII. 39.) és a *Honfi Szózat* (MNL BKML IV. 1604. VIII. 40.) egy-egy nyomtatványát.

3 *Életképek*, 1848/1./26. szám (1848. június 11.)

4 ÜRBÁN 2001. 399–400.

5 A Petrovics család szabadszállási éveire lásd TÓTH 1994. 7–74.

István például az 1820-as években került a redemptusok közé, 1823-tól már adózó polgárként szerepel a szabadszállási adóbeszedési könyvekben.

A Hármas Kerület közigazgatási és jogi kiváltságai tehát 1745 óta, egy rövid időszakot leszámítva,¹² immár jó száz éve töretlenek voltak. Azonban 1848-ban az áprilisi törvények a közteherviselés és polgári egyenlőség kinyilvánításával gyakorlatilag megszüntették a jászkun kiváltságokat, májustól eltörölték a nádori bíróságot is, így a kerület peres ügyeiben a fellebbezések külső bíróságokhoz kerültek, és ezeket a változásokat a helyiek többsége kevésbé fogadta lelkesen.¹³ Egy olyan választói közegben, ahol erős volt a kiváltságok semmissé válása miatt érzett sértettség és elégedetlenség, illetve a választók tudatába mélyen bevésődött a királyhűség, a forradalmár és republikánus költőnek nem volt meg, és nem is lehetett volna kellő támogatottsága a győzelemhez.

A politikai erőviszonyok is tovább árnyalták Petőfi esélyeit. 1848 áprilisában a hármas kerületi közgyűlés Jászberényben ugyan megfosztotta a korrump Szluha Imrét főkapitányi címétől és képviselői mandátumától, de az őt támogató helyi elit továbbra is ragaszkodott nemzedékek óta fennálló politikai befolyásához, és gátolni próbálta a forradalmi eszmékkel azonosuló, tanult redemptus ifjak és a korábban kiváltságokból nem részesülő irredemptusok politikai szerepvállalását.¹⁴ A Kiskun Kerületben a választások előtt ezt a közigazgatási és politikai téren tapasztalt, a jászkun kiváltságokat védő, egykor Szluha-párti redemptusokat Nagy Károly fogta össze, aki családi és közéleti kapcsolatai révén már kezdettől fogva előnyben volt Petőfivel szemben. Apja, Nagy Sámuel, 1814-től református lelkész, 1847-től főesperes Szabadszálláson, akit gyülekezetében és a kerületekben elvű királypártiként ismertek. Nagy Károlyt feddhetetlen családi háttérén túl segítette még sokrétű közéleti szerepvállalása is Szabadszálláson. Korabeli tanácsulési jegyzőkönyvekből kiderül például, hogy 1848 májusában tisztújítási elnökként felügyelte a választók összeírását, a választói névjegyzékek összeállítását és közszemlére tételét, valamint a szabadszállási helyhatósági választásokat.¹⁵ Az országgyűlési választás előestéjén Nagy Károly tehát már komoly befolyással bírt Szabadszálláson: az új képviselő-testület és a helyi hivatalnokok a főbírótól az aljegyzőig a lekötelezettjei lettek, a választói névjegyzék összeállításának felügyeletével pedig felmérte és bebiztosította támogatottságát a szabadszállásiak körében. Az már csak újabb előnyt jelentett Petőfivel szemben, hogy a jászberényi kerületi

▼
12 II. József 1785–1790 között megpróbálta a kerületeket beolvasztani a vármegyerendszerbe, sikertelenül.

13 BALOGH 2012. 71.; URBÁN 2001. 399.

14 BALOGH 2012. 65., 71.

15 TÓTH 1994. 103–104.; MNL BKML V. 376. a *Tanácsulési jegyzőkönyvek 1847–1849.* 1848/No. 281. 302–303.; 1848/No. 292. 304–305.; 1848/No. 293. 305–306.; 1848/No. 294. 306–307.; 1848/No. 295. 307.; 1848/No. 296. 308.; 1848/No. 297. 308.; 1848/No. 298. 308–309.

közgyűlés a Kiskun Kerületben tartandó országgyűlési választást 1848. június 15. napjára írta ki szülővárosában, Szabadszálláson. Így Nagy Károly a szabadszállási tisztviselőkkel és biztos választóival a zsebében a választás egyértelmű esélyesének számított.

A rivális köréhez képest Petőfi Sándor tábora eléggé elszigetelt és szervezetlen volt. Legfőbb hívei a Kiskun Kerület politikailag tapasztalatlan, polgárosodást és reformokat támogató redemptusai és irredemptusai közül kerültek ki, akiknek többségét Bankós Károly igyekezett összefogni Kunszentmiklóson.¹⁶ Valószínűleg voltak még hívei Kiskunlacházán és Fülöpszálláson is.¹⁷ Utóbbi helyen Petőfi egy másik barátja, Bacsó János volt a református segédlelkész, aki minden bizonnyal prédikált gyülekezetének a költő érdekében. Bacsó valószínűleg még június elején értesülhetett Petőfi indulási szándékáról az országgyűlési választáson, miután híret vette Kunszentmiklósról és Szabadszállásról *A kis-kunokhoz* osztogatásának, és ekkor kezdhett önállóan, a költő tudta nélkül kampányolni Fülöpszálláson. A szervezetlenséget és az együttműködés hiányát jól bizonyítja Petőfi Sándor 1848. június 30-án írt levele Bacsó Jánosnak.¹⁸ Ennél is meghökkentőbb bizonyíték Bankós Károly Kunszentmiklóson, 1898. január 5-én kelt levele, amelyben köszönetét fejezte ki Szilády Áron halasi református lelkésznek az *Irodalomtörténeti Közlemények* azon számáért, amelyből tudomást szerzett végre Petőfi Sándor fülöpszállási barátjáról.¹⁹ Az, hogy Bankós Károly csak 50 évvel a botrányos választás után, 1897/1898 körül tudta meg Bacsó János nevét, egyértelműen igazolja az összehangolt együttműködés teljes hiányát a Petőfi-támogatók között a kampány és a választás alatt, illetve (mint látni fogjuk) a választást követő fellebbezési időszakban. Úgy vélem, ebben a helyzetben Petőfi Sándor felelőssége megkérdőjelezhetetlen: nem csak rossz anyagi körülményei, hanem a politika terén való tapasztalatlansága rovására is írható, hogy nem járta be alaposan a választókerületbe tartozó településeket, és nem fogta össze legalább levelezés útján támogatóit.

Petőfi 1848 júniusának elején utazott a választókerületbe kampányolni *A kis-kunokhoz* kiáltványával, amelynek egyik eredeti nyomtatványát a Bács-Kiskun Megyei Levéltár őrzi.²⁰ A költő csak Kunszentmiklóson és Szabadszálláson osztot-

16 Bankós Károlyt május 23-án választották meg tanácsnoknak, gyámatyai és kórházi pénztárnoknak Kunszentmiklóson. MNL BKML V. 355. a *Tanácsülési jegyzőkönyv 1848/No. 108.* 69.

17 *Marcius Tizenötödike*, 1848/82. szám (1848. június 19.); *Pesti Hírlap*, 1848/87. szám (1848. június 21.)

18 „Végtelenül sajnálom, hogy nem tudtam, miszerint te jelenleg Fülöpszálláson lakol. Hiszen ha én ezt tudom, bizonyosan meglátogatlak volna. Át akartam én oda rándulni Szentmiklósról, de mondom: kihez menjek, mikor egy ismerősöm sincs ott?... akkor mindenesetre sok másképp történt volna...” PSÖPML 286–287. <https://mek.oszk.hu/05900/05911/05911.pdf> (Megtétekintve: 2022. szeptember 3.)

19 MNL BKML XV. 11. 8/2.

20 MNL BKML IV. 1604. VIII. 51.

ta szét kiáltványát, a választókerület többi településén nem jelent meg.²¹ A naiv márciusi ifjú mégis rendkívül eredményesnek érezte a kampányolást, és vakon bízott a sikerben: „Lejöttem szülőföldemre Kis-Kunságba, proclamációt osztottam szét a nép között. Azt az egész kerület választóinak igen nagy része lelkesedéssel fogadta, s egy hangon azt beszélték, hogy engem választanak követnek.”²² Óriásit tévedett. Hiába hasonlították hívei a kiáltványt brit államférfiak politikai nyilatkozataihoz, több ponton is hibás volt. Például nem volt szerencsés, amikor a kiáltvány elején apja, Petrovics István emlékét próbálta feleleveníteni: „Ugy hiszem emlékeztek még arra az alacsony köpcös mészárosra, ki egykor a félegyházi, szabadszállási és szentmiklósi mészárszékeket árendálta; az az én apám. Nem gondolám, hogy ötet egészen elfelejtettétek volna, mert hiszen akkor, amikor itt lakott, minden becsületes ember szerette ötet közületek.” A Kiskun Kerület lakói nagyon is jól emlékeztek az apára, de nem olyan jó szívvel, mint azt a fiú remélte. Míg ellenfele apját köztisztelet övezte, addig Petrovics István csak egy bukott mészárszék- és kocsmabérlőként maradt meg a fejekben, akinek elbitangoló jószágai többször károsították mások javait, aki fellentéseivel és kocsmai verekedésekig fajuló vitáival sok haragost szerzett a helyi zugbormérők és feketevágók között, és aki végül megszegyenülten kiszorult a redemptusok közül, miután 1840-ben adósságai miatt elárverezték ingó és ingatlan javait Szabadszálláson.²³ Emellett egyes szöveghelyeken Petőfi oly nyíltan fogalmazott, hogy az már egyeseknek sértő volt: „A mint mondám, Magyarország gyalulatlan deszka, ti most meg akarjátok gyalulni, jól van, én ajánlom magamat a ti kezeitekbe egyik gyalúnak. Annyit jó lélekkel mondhatok, hogy én már megpróbált gyalú vagyok, meggyaltam sok faragatlan tuskót, és nem esett rajtam csorba... Becsületesemre mondom, hogy ti nem vagytok remek emberek vagy eddig legalább nem voltatok. Marcius 15-kéig egész Magyarország nagyon szolgálalkú, kutyai alázatosságú ország volt, és ti ebben a virtusban közelebb álltatok az elsőkhöz, mint az utósókhöz.”

Egyes szabadszállási lakosok panaszt is tettek a helyi tanácsnál, mire 1848. június 12-én elfogadták Szabadszálláson azt a jegyzőkönyvi fogalmazványban fennmaradt 326. számú tanácsi határozatot, amely a választási család legfontosabb bizonyítéka:

„Némely polgárok előterjesztik, hogy Petőfi Sándor számos kiosztott példányokba felszólítást intézett e néphez, melybe magát, e választó polgársággal követül akarja a leg-

▼
21 A választókerülethez tartozott még Fülöpszállás, Kiskunlacháza, Kiskunmajsa és Kiskundorozsma. TÓTH 1994. 105.
22 *Pesti Hírlap*, 1848/87. szám (1848. június 21.)

23 Az 1838-as dunai árvíz után Petrovics István adósságokba keveredett, főként Matulay András ercsi mészároslegénynek tartozott több ezer váltóforinttal. 1838 októberében ugyan törlesztette az adósság egy részét, Matulay mégis perbe fogta. Petrovics István fellebbezésekkel, kérelmekkel próbálta késleltetni a végrehajtást, végül 1840 áprilisában elárverezték szabadszállási vagyonát. Az ügyben benyújtott kérvények és Petrovics István árverezésre került javainak jegyzéke megtalálható: MNL BKML V. 376. a *Tanácsi jelzetelt iratok*. C5-A36. Petrovics István adóssági peréhez lásd BALOGH 2012. 22–23.; BANKINÉ 1997. 18.; TÓTH 1994. 100.

közelebb beállandó országgyűlésére megválasztatni. Hazánk jelen körülményei, különösen a fenyegető veszélyek, melyek látkörünkön már valóba mutatkoznak, megkívánják, hogy minden e hazábani, annál fogva saját Kis Kun Választó Kerületünk is, olyan egyént bizzon meg a beállandó országgyűlésre népképviselőül, ki mentes minden izgatási s néplázítási merényektől, tiszta elvű és jellemű szerető fíja e hazának, hü alattvalója a Királynak, s örje az alkotmánynak; s a ki egyszersmind elegendő képességgel bírjon fölléphetni a követi pályára. Nem lévé pedig meg e tulajdonok a tolakodó Petőfibe, sőt beszédei, tettei, s némely irataiból, a honra nézve veszélyes elvek, merények és törekedés tetszvéen ki: ne hogy a népnek általa eltsábított kis töredéke megvettetést, gyalázatot, sőt elláthatlan veszélyt is húzzon Petőfi követté választásával, ön maga, s talán az egész hon fejére: ezennel elhatároztatik, hogy Petőfinek e Város kebelébeni megjelenés szorosán megtiltassék, s e tilalomról Bankos Károly, mint a ki ezt tudára adhatni fogja, értesítették.²⁴

A 326. tanácsi határozat világosan bizonyítja, hogy Szabadszálláson már három nappal a választások előtt tudatosan készültek Petőfi Sándor jelöltetésének akadályozására. Nagy Károly és támogatói a Szabadszállásról való kitiltással egyértelműen megszegték az országgyűlési választások tisztaságát biztosító 1848. évi V. tc. több paragrafusát. Először is közvetlenül megsértették Petőfinek, mint 24. életévét betöltött, magyar választópolgárnak indulási jogát a választáson (1848. évi V. tc. 3. §). Másodsor a költő kitiltásával közvetve akadályozni akarták azokat a kerületben összeírt szavazókat, akik Petőfit kívánták jelölni követnek, pedig a törvény szerint a választás napján, a választókerületi elnök által az előre meghatározott időben és helyen megnyitott választói gyűlésen „bármelly választónak joga van az országgyűlési követségre egy egyént ajánlani” (1848. évi V. tc. 27. §). Harmadszor a jelölési joggal együtt a kerületben összeírtak törvény által biztosított szavazati jogát is gátolni kívánták (1848. évi V. tc. 28–29. §).

1848. június 15-e után a 326. határozat még nyilvánvalóbb bizonyíték lett a választási csalásra, igaz, ezt az utókor embere csak azért tudja, mert ujjlenyomattal felérő „bűnjelet” hagytak hátra a szabadszállási tanácsnokok. Ugyanis a kitiltásról szóló tanácsi határozat kizárólag a szabadszállási tanács jegyzőkönyvi fogalmazványában maradt fenn, amelyben módszeresen áthúzták, jelezvén, hogy ne kerüljön be a végleges, hitelesített tanácsi jegyzőkönyvbe. Ezt végre is hajtották, mivel a bekötött jegyzőkönyvben a 326. szám alatt már egy teljesen más ügyben hozott határozat szerepel, így ebben semmi nyoma sincs Petőfi városból való kitiltásának. Azonban a törölt határozatot tartalmazó jegyzőkönyvi fogalmazvány szerencsére fennmaradt, így a tisztességtelen, törvénytelen választás legfőbb bizonyítéka nem veszett el.

▼

24 MNL BKML V. 376. a. Tanácsülési jegyzőkönyvi fogalmazványok 1842–1848. 1848/No. 326. 38–39.

A határozat értelmében Szabadszállás bírái elküldték a kitiltásról szóló levelet június 13-án Kunszentmiklóásra Bankós Károlynak, akinek házában már ott tartózkodott június 11-től a választásra érkező Petőfi Sándor és neje, Szendrey Júlia. A költő a választás utáni nyilatkozatában nyilvánosságra hozta a levél kitiltásról szóló lényeges részét:

„Ezen fenyegető veszélyt a fanaticus izgató Petőfinek követünkkel magát feltolni akaró erélytelensége okozá, kinek nálunk is voltak ugyan néhány követői, kik elámíttatva lévén, nem tudták, hogy milly viperafajt akartak keblökbe rejtteni; de hála a nemzetek nemtőjének, ezen polgárok felvilágosodva átlátták, sőt elismerni készek, balvéleményeikből könnyen lehető végveszélyét kedves nemzetünknek. Petőfi egy polgártársunk azon kérdésére, hogy mikor leend már béke honunkban, azt felelé, hogy sohasem, míg ezen ország vissza nem száll azokra, kiké volt, t. i. a tótokra; ebből átláthatni, hogy milly veszélyes lenne illy alacsony jellemű egyént több jeles hazafiak mellőztével személyünk országos képviselőjéül küldeni követnek, kiről fölteszi már minden polgár, hogy bennünket kész lenne eladni a legcsekélyebb árért. Illyetén állásában a dolgoknak, ma nálunk közgyűlés tartatván, elhatározottat, hogy tisztelt polgártársunk által tudtára adni kívánjuk Petőfinek, hogyha személyes bátorsága és élete kedves, igen jól tenné, ha a jövő nemzeti gyűlésre menő követ választására a jövő csütörtökön köztünk meg nem jelenik, mert a nép ingerült, s nem állhatunk jót, méltó haragja felgerjedésiben lehető dühéért.”²⁵

A levél már a választási törvény megsértésén is túllépett, az utolsó sorokból ugyanis egyértelműen látszik, hogy Petőfit nyíltan és halálosan megfenyegették, hiszen közölték vele, a felbőszített lakosok az életére törnek, ha megjelenik a június 15-re kiírt választáson. A levél azt is bizonyítja, hogy Szabadszálláson Nagy Károly hívei a költő rágalmazásával tudatosan hergelték a lakosságot, és valóságos lincshangulatot teremtettek a városban. Ez azért alakulhatott ki, mert az egész Kiskun Kerületben egy átfogó, irányított és jól szervezett rágalomhadjárat folyt Petőfi ellen, amely mögött Nagy Károlyt támogató helyi tanácsnokok álltak. Ezt Petőfi sajtóban megjelent nyilatkozata is igazolja, hiszen június 12-én a kunszentmiklósi városháza előtt ugyan tanácsi engedéllyel beszédet tarthatott a választóknak, de Virágh Dénes főbíró, aki minden aljasságot terjesztett és hagyott is terjeszteni róla, megtiltotta neki, hogy tisztázza magát a rágalmak alól.²⁶ A költő a hangulat csillapítása érdekében nem is tért ki az őt ért személyes támadásokra, és végül gyűlöletkeltés nélkül nyerte meg magának az egybegyűlteket. Egy másik kunszentmiklósi tisztviselő, Kerek József másodjegyző szabadságharc utáni védőiratában azt vallotta, hogy le akarta fogatni Petőfit még a szónoklata előtt, de

▼
25 Marcius Tizenötödike, 1848/82. szám (1848. június 19.); Pesti Hírlap, 1848/87. szám (1848. június 21.)

26 Marcius Tizenötödike, 1848/82. szám (1848. június 19.); Pesti Hírlap, 1848/87. szám (1848. június 21.)

végül nem akart rendbontást,²⁷ mivel egyesek bicskákkal a kézben védték a költőt beszéde alatt.

A kunszentmiklósi feszült helyzet és a szabadszállásiak kitiltó levele ellenére Petőfi nem hátrált meg, és június 14-én nejevel átutazott Szabadszállásra. A Ziger családnál szálltak meg, akik már akkor figyelmeztették a költőt, hogy lázítják ellene a népet, és ha kedves az életük, hagyják el Szabadszállást, de végül Szendrey Júlia meggyőzte a maradásról.²⁸ Petőfi így érkezésük után egyenesen a városházára ment, ahol közölte a meglepett tisztviselőkkel, hogy a fenyegetések ellenére indulni fog másnap a választáson. Péter Ambrus szabadszállási főjegyző ígéretet tett neki, hogy a választás napján beszédet tarthat a városháza előtt, csak várja be őt, mivel a nemzetőrség vezetőjeként biztosíthatja személye biztonságát.²⁹ De hiába köttetett meg az egyezés, Nagy Sámuel főesperes még aznap megnyitotta a borospincéit, és egész éjjel itatta a népet. Június 15-én, a választás napjának reggelén Petőfi az alku szerint megjelent a városházánál, de a felhergelt, részeg tömeg majdnem meglincselte, így bemenekítették az épületbe. Ott Fóris Gergely szabadszállási főbíró, Szeles László választókerületi elnök és az időközben érkező Nagy Sámuel is azt tanácsolták neki, hogy hagyja el a várost, mert nem kezeskednek az életéért.³⁰ Petőfi belátta, itt már nem tehet semmit: részeg gyűlölködők ordítóása közepette fegyveres nemzetőrök kísérték el a szállásáig, ahol nejevel egy város által biztosított kocsira szálltak, és a bügei mellékúton visszautaztak Kunszentmiklósról. Természetesen a szabadszállásiak nem Petőfi Sándor testi épsége miatti aggodalomtól vezérelve döntöttek úgy, hogy kerülő úton távolítják el a városból. A szabadszállási tanács célja valójában az volt, hogy Petőfi ne találkozasson híveivel az országúton, ne térhessen vissza velük Szabadszállásra, és hogy a támogatói ne tudják jelölni országgyűlési követnek a választói gyűlésen. Erre a költő már utazás közben rájött: „*mikor már jó messze haladtunk, véletlenül az országút felé pillantottam, s láttam nagy távolban az én zászlómmal a szentmiklósi és lacsházi kocsikat, mellyek mind az én embereimet vitték. Ekkor világosodtam föl... így játszottak ki, hogy embereimmel ne találkozjam. Irtóztató dühhel értem haza.*”³¹ A szabadszállási tanács Petőfi eltávolítása mellett sikeresen meggátolta azt is, hogy hívei közül bárki is megjelenhessen a szavazáson, még a helyi, felfegyverzett nemzetőrséget

27 Kerek József a védőiratában azt is vallotta, hogy Petőfi népgyűlése után maga is mondott egy Petőfi-ellenes beszédet a kunszentmiklósi polgároknak, majd elszavalta a *Honfi Szózat* verset. BALOGH 2012. 77–78.

28 Szendrey Júlia bátran így érvelt férjének: „...ha agyon akarnak bennünket verni, jól van, verjenek agyon, hanem azt ne mondhassa senki, hogy te hátráltál.” *Marcius Tizenötödike*, 1848/82. szám (1848. június 19.); *Pesti Hírlap*, 1848/87. szám (1848. június 21.)

29 TÓTH 1994. 111.

30 *Marcius Tizenötödike*, 1848/82. szám (1848. június 19.); *Pesti Hírlap*, 1848/87. szám (1848. június 21.)

31 *Marcius Tizenötödike*, 1848/82. szám (1848. június 19.); *Pesti Hírlap*, 1848/87. szám (1848. június 21.)

is bevetették, hogy Szabadszálláson kívül tartsanak minden Petőfi-szavazót. Erről Bankós Károly számolt be a *Pesti Hírlapban*.³²

Petőfi eltávolításával és híveinek távoltartásával már nem gördült semmilyen akadály Nagy Károly körének útjába, hogy a választási csalást végrehajthassa. Ennek bizonyítéka az a június 15-én kelt választási jegyzőkönyv, amelynek egyik példányát homályos szakirodalmi utalások után végre sikerült beazonosítanom és megtalálnom a Bács-Kiskun Megyei Levéltár szabadszállási tanácsi iratai között.³³ Ezt a választási jegyzőkönyvet úgy fogalmazták meg, hogy esély se legyen jogi felülvizsgálatára.

Az 1848. évi V. tc. 26. §-a előírta ugyan, hogy a választás lebonyolítására ki kell jelölni egy elnököt és egy jegyzőt, viszont a törvény arra már nem tért ki, hogy elfogulatlannak kéne lenniük. A Kiskun Kerületben Szeles László választókerületi elnök és Kerek József jegyző egyaránt Nagy Károly pártján állt. Szeles László azon túl, hogy nem szavazta Petőfi testi épségét a szabadszállási városházánál történt atrocitás után, és az egyenlő választási feltételeket sem biztosította, maga is részt vett a költő elleni lázításban: állítólag azt mondta a szabadszállásiaknak, ha ők nem verik agyon a költőt, majd ő fogja agyonlőni!³⁴ Szeles azonban már előélete alapján sem volt alkalmas választókerületi elnöknek, hiszen levéltári forrásokból tudjuk, jól ismerte a Nagy családot: a májusi szabadszállási helyhatósági tisztújítás idején az elnöklő Nagy Károly alatt csendbiztos volt,³⁵ aztán a későbbi követjelölt és apja, Nagy Sámuel oldalán képviselőtestületi tag lett,³⁶ majd szintén Nagy Károly mellett egyike lett a négy közgyűlési képviselőnek.³⁷ Kerek Józseffel már a választás előtt és alatt Petőfit rágalmazó kunszentmiklósi tanácsnokoknál találkoztunk. A kunszentmiklósi másodjegyző bizony nemcsak a költő lejáratásában vett részt, hanem választókerületi jegyzőként hitelesítette is az egyenlőtlen feltételek között született választási eredményt. Kerek ráadásul azért is rendkívül érdekes személy a választási botrány történetében, mert már korábban is szembe került Petőfi családjával: amikor a költő apját, Petrovics Istvánt adósságai miatt a harmincas évek végén perbe fogták, Kerek József volt a Petrovicstól pénzt követelő Matulay András ügyvédje!³⁸

Kerek József választási csalásban való jellemtelen szerepvállalását azonban még tovább tetézte azzal, hogy jegyző létére ő is egyike volt azoknak az áljelölteknek,

32 *Pesti Hírlap*, 1848/92. szám (1848. június 27.)

33 MNL BKML V. 376. a *Tanácsi jelzetelt iratok*. C5-A26.

34 *Marczius Tizenötödike*, 1848/82. szám (1848. június 19.); *Pesti Hírlap*, 1848/87. szám (1848. június 21.)

35 MNL BKML V. 376. a. *Tanácsülési jegyzőkönyvek 1847–1849*. 1848/No. 294.

36 MNL BKML V. 376. a. *Tanácsülési jegyzőkönyvek 1847–1849*. 1848/No. 298.

37 MNL BKML V. 376. a. *Tanácsülési jegyzőkönyvek 1847–1849*. 1848/No. 299.

38 BALOGH 2012. 23.

akik visszaléptek Nagy Károly javára. A választási jegyzőkönyv szerint hét jelölt volt, de csak Nagy Károly volt valódi. A jelöltek között Petőfi Sándor nevét nem találjuk, mivel a választás előtt eltávolították Szabadszállásról, híveit pedig nem engedték be a városba. A másik hat jelölt, Kerek Józseffel az élen, kétségtelenül áljelölt volt: közöttük találjuk például még Virágh Dénes kunszentmiklósi főbíró és Tóth Pál kunszentmiklósi főjegyzőt. Érdeemes megemlíteni még a dorozsmai származású Balajthy Vendelt is, aki 1847-ben még a Hármas Kerület nádori táblabírójaként olyan hagyatéki ügyek felülvizsgálatában járt el, amelyeknél állandó társa „véletlenül” az akkor kerületi biztos Nagy Károly volt.³⁹ Tóth Károly és ifj. Horváth János jelöltek esetében még nem sikerült bizonyítékot találnom Nagy Károllyal való személyes kapcsolatra, mindenesetre visszalépésük alapján valószínűsíthető részrehajlásuk az irányában.

Petőfi eltávolítása után az áljelöltek felsorakoztatása azt a célt szolgálta, hogy törvényes látszatot adjanak Nagy Károly egyhangú megválasztásának, amelyre az 1848. évi V. tc. 30. §-a lehetőséget adott: *„Ha a választók megnyitott gyülekezetében az országgyűlési követségre csak egy egyén ajánlatot, s annak, vagy több ajánlottak közül egynek megválasztásában a választók közakarattal özpontosulni látszanak, az elnök az összegyűlt választókhoz azon kérdést intézendő: valljon az általa megnevezendő illető egyénnek megválasztásában közakarattal megnyugosznak-e, vagy szavazni kívánnak? s ha 10 választó szavazást kíván, azt azonnal megrendeli, különben a választást befejezetteknek, s az illető egyént a kerület által megválasztott országgyűlési követnek nyilvánítja.”* Szabadszálláson szemérmetlenül kihasználták ezt a lehetőséget, és átültették a gyakorlatba a törvényt: *„Azonban a jelenlevő Tóth Károly, Balajthy Vendel, Tóth Pál, Kerek József, Virágh Dénes, ifj. Horváth János megköszönvén figyelembevételüket, a követségről határozottan leléptek, és ekkor közakarattal Nagy Károly, a Szabadszállási Választó Kerület részről országgyűlési követnek kikiáltattván, az elnök által is megválasztott követnek. Kijelentetett, senki ellene nem nyilatkozván, és ebbe a követet ajánlók is mindnyájan megnyugódtak.”* A választási jegyzőkönyv szerint a választókerülethez tartozó Szabadszállás, Kunszentmiklós, Fülöpszállás és Kiskunlacháza településekről 760 választó gyűlt össze, és egyezett meg Nagy Károly megválasztásában.⁴⁰ Az 1848. évi V. tc. 44. §-a értelmében Nagy Károly megbízólevélként megkapta az elkészült választási jegyzőkönyvet, amellyel jogilag a Kiskun Kerület törvényesen megválasztott országgyűlési követe lett. Egyhangú győzelmével szemben semmiféle jogorvoslatra, felülvizsgálatra nem volt lehetőség, mivel a választási jegyzőkönyv

▼

39 MNL BKML V. 376. a Tanácsi jelzetelt iratok. C5-D96.

40 Kiskunmajsáról és Kiskundorozsmáról egyetlen választó sem jelent meg Szabadszálláson a választás napján a nagy távolság miatt. Dorozsma bírái Petőfi Sándortól függetlenül július 10-én benyújtották újraválasztási kérelmüket 670 választó nevében a számukra hátrányos körülmények miatt, de a költő kérévényéhez hasonlóan ezt sem vizsgálta meg végül az országgyűlés, valószínűleg a kibontakozó szabadságharc miatt. BALOGH 2012. 94.

tanúsága szerint Petőfi Sándort senki sem jelölte a választáson, mintha nem is lett volna június 15-én Szabadszálláson. Úgy vélem, a történetek és a választási jegyzőkönyv alapján Nagy Károly és köre tudatosan hajtották végre a választási csalást: az 1848. évi V. tc. 30. §-ának szándékos kijátszására alapoztak, amelyet Petőfi Sándor Szabadszállásról történt eltávolításával, híveinek várostól való távoltartásával és így a költő jelöltetésének sikeres megakadályozásával tudtak keresztülvinni. Talán Urbán összegezte legjobban a történeteket: „*Kimondhatjuk, hogy a bevált kortesfogások rutinos alkalmazása és az új választási törvény által nyújtott lehetőség felismerése biztosította ezt az eredményt, amely mögött pedig súlyos visszaélések húzódtak meg.*”⁴¹

Ennek ellenére Petőfi nem hagyta annyiban a dolgot, még a választás napján megfogalmazott egy igazságügyi minisztériumnak beterjesztendő petíciót, amelyben a visszaélések alapján újraválasztást követelt. Erről Bankós Károly 1897. december 30-án írt Irma lányának levélben: „*Az a kézirat, melyről neked említést tettem, nem levél, hanem kérvény a követ választás megsemmisítése iránt, mit Petőfi távollétemben a Szabadszállásról hazaérkezett választópolgárok kívánatára a választás napján, dél tájban önnön maga saját kezűleg írt és szerkesztett a szobámban talált takaró vagy makulatur-papírdarabra.*”⁴² Az eredeti fogalmazványról tudjuk, hogy Bankós tisztázta le, és a hivatalos kérvénnyel a Petőfi vezette küldöttség június 18-án vagy 19-én megkereste Deák Ferenc igazságügyi minisztert, aki az illetékes belügyminisztériumhoz irányította őket.⁴³ Az újraválasztási kérvény egyik másolatát a Bács-Kiskun Megyei Levéltár őrzi, így jól ismerjük tartalmát.⁴⁴ A petícióban jól összefoglalták a választás előtt és alatt tapasztalt visszaéléseket: a költő elleni rágalomhadjáratot, Petőfi folyamatos ellehetetlenítését és kikényszerített eltávozását Szabadszállásról. Ezek mellett egy újabb bizonyítékot is találunk a Petőfi-párti választók szándékos akadályoztatásáról és Virágh Dénes kunszentmiklósi főbíró választási csalásban betöltött szerepéről: „*a választás előtti napokban minket városunk tanácsa azzal ijesztett, hogy ők ott hagyják hivatalaikat, ha Petőfire szavazunk, s a választás előtti este a főbíró parancsára nem a kezesméses, hanem a szilajméses hajtattott be; így játszottunk ki, hogy hámos lovaink nem hajtattván be, sokan közülünk oda sem mehettek a választásra.*” A 176 aláírással megerősített kérvényben végül Petőfi és hívei kijelentették, nem ismerik el törvényesnek Nagy Károly győzelmét, ezért egy új választás kiírását követelték Kunszentmiklósról, és azzal fenyegettek, ha kérelmüket nem teljesítik, tömegestül kilépnek a nemzetörségből.

▼
41 URBÁN 2001. 406.

42 MNL BKML XV. 11. 8/1.

43 URBÁN 2001. 402.; MNL BKML XV. 11. 8/1.

44 MNL BKML XV. 11. 106/2.

A kérvény mellett Petőfi még június 15-én megírta nyilatkozatát is a szabadszállási választási botrányról, amely országosan ismertté vált, miután a *Marczius Tizenötödike* június 19-én, a *Pesti Hírlap* pedig június 21-én leközzölte. A Petőfi-nyilatkozattal valóságos sajtóháború robbant ki a pesti újságok hasábjain, és a felek közötti vita július elejére szinte már pisztolypárbajig fajult.⁴⁵ Közben Petőfi június végén megjelentette *A szabadszállási néphez röplapját*, amellyel már az új választásra buzdított: „Nagy Károly uram pedig hiába diadalmaskodik, mert azt a választást meg fogja semmisíteni az országgyűlés, mint törvénytelen, és ő kelmét ebrudon fogják kivetni a követek közül... ti, polgártársaim, készüljétek az új követválasztásra, melly egy hónap mulva bizonyosan meglesz.”⁴⁶ Azonban Petőfi újjavasztási kérvénye a benyújtás után hetekig, érdemi vizsgálat nélkül hevert a belügyminisztériumnál. Ezt bizonyítja, hogy a július 5-én megnyíló országgyűlés a kérvény ismerete nélkül fogadta el Nagy Károly megbízólevelét, és július 6-án egyszerűen felvette az igazolt követek sorába.⁴⁷ A kérvény csak július 8-án került az országgyűlés elé, ahol hosszas tárgyalás után végül Deák Ferenc útmutatásával elhatározták, hogy az ügy kivizsgálására egy háromtagú bizottságot küldenek a Kiskun Kerületbe.⁴⁸ Petőfi elégedett volt a döntéssel, és rögvest leveleket is írt barátainak, hogy tanúkat gyűjtsenek. Az összehangolt együttműködés azonban a választás után is hiányzott. A költő külön-külön kért támogatást Bankós Károlytól és Bacsó Jánostól, akik továbbra sem tudtak egymásról.⁴⁹ Érthetetlen, hogy Petőfi Sándor miért nem hozta össze kerületben élő barátait tanúk felkutatása érdekében. Igaz, hogy Bankós Károly nemzetőrként ekkor már bevonult, de levelezés útján még így is megvalósítható lett volna az együttműködés. Ahogy a kampány és a választás alatt, úgy most is a költő rovására kell írunk, hogy nem fogta egybe támogatóit.

A bizottság végül sosem utazott el a Kiskun Kerületbe a választási csalás kivizsgálására. Petőfi minden bizonnyal július 16-án értesülhetett erről, amelyet a Bacsónak írt leveleinek ellentmondásossága bizonyít. Az első levélben még buzdította fülöpszállási barátját a tanúkeresésben. A második levél végén viszont teljesen váratlanul lemondott az országgyűlési követségről: „Végre a mi a követséget

▼
45 A kihívás oka Nagy Károly Szózat Petőfi Sándorhoz cikke volt, amelyben megkérdőjelezte Petőfi bátorságát. A párviadal végül Nagy Károly visszalépése miatt elmaradt. A Bács-Kiskun Megyei Levéltár őrizetében van Petőfi Sándor eredeti, 1848. július 16-án kelt 2. levele Bacsó Jánosnak, amelyből a párbaj történetén túl megismerhetjük a költő elszántságát és ellenfele iránt érzett mély megvetését: „Én nem akartam pusztá parádét, pusztá kardpengetést vagy legfőlebb néhány karczólást, én kockára akartam tenni életemet azon remény fejében, hogy lelövöm azt a silány fátyút, ki vakmerő volt olly veszett kutya módon nekem rohanni.” MNL BKML XV. 11. 106/1. A meghíúsult párbaj történetéhez lásd *Pesti Hírlap*, 1848/99. szám (1848. július 5.); *Marczius Tizenötödike*, 1848/99. szám (1848. július. 8.); *Pesti Hírlap*, 1848/103. szám (1848. július 9.)

46 TÓTH 1994. 108–109.

47 URBÁN 2001. 405.

48 URBÁN 2001. 408–410.; *Pesti Hírlap*, 1848/104. szám (1848. július 11.)

49 Bankós Károlyhoz írt levél (1848. július 9.); Bacsó Jánoshoz írt 1. levél (1848. július 16.) PSÖPML 289–290. <https://mek.oszk.hu/05900/05911/05911.pdf> (Megtekintve: 2022. szeptember 3.)

illeti, annak megnyerése végett soha és sehol egy lépést sem teszek többé, ez életben... ha széles e hazában egyetlen egy kerületnek sem lesz annyi becsületérzése vagy tulajdonképpen belátása, hogy engem megválasszon, úgy isten szentháromság ugyse nem érdemli meg Magyarország, hogy képviseljem.”⁵⁰ Mi történhetett? Valószínűleg a barátok figyelmeztették a költőt, hogy a mérvadó tanúk már mind nemzetörként hadba vonultak, így nem tudná bizonyítani igazát, és a vizsgálati eljárás költsége őt terhelné, amely csak tovább rontaná eleve rossz anyagi helyzetét.⁵¹ A másik ok, hogy a délen kibontakozó szerb felkelés kezdte lekötni az országgyűlést és a közvéleményt, a sajtóban a szabadszállási botrány pedig egy hónap után érdektelenné vált.⁵² Petőfi beláthatta, értelmetlen tovább folytatni a küzdelmet, így inkább letett az országgyűlési követségről.

A botrányos választás történetének és iratainak ismeretében összességében elmondhatjuk tehát, hogy Szabadszálláson 1848. június 15-én választási csalás történt. A helyi dörzsölt politikai elit gátlástalanul kihasználta a választási törvény hibáit, Petőfi Sándor országos botrányait, a költő rossz politikai szervezőképességét és tapasztalatlanságát. Végül a belügyminisztérium és az országgyűlés késlekedése és határozatlansága miatt Petőfi kérvényével együtt elveszett az újválasztás esélye is a magyar bürokrácia útvesztőiben.

IRODALOM

Balogh Mihály: *A költő és a város. Petőfi Sándor Kunszentmiklóson*. Kunszentmiklós, 2012.

Bánkiné Molnár Erzsébet: *A Jászkun Kerület társadalma és önkormányzati igazgatása 1745–1848.*

Kiskunfélegyháza és Kiskunhalas feudális kori levéltára. Bács-Kiskun megyei levéltári füzetek 1. Gyula, 1991.

Bánkiné Molnár Erzsébet: Jász és kun, jászkun öntudat megnyilvánulásai a Kiskunságban. in:

Tisicum – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve 10. szerk. Szabó László – Tóth László – Madaras László. Szolnok, 1997. 13–28.

Petőfi Sándor összes prózai művei és levelezése. A szöveget gondozta, utószót és jegyzeteket írta Martinkó

András. <https://mek.oszk.hu/05900/05911/05911.pdf> (Megtekintve: 2022. szeptember 3.)

Tóth Sándor: *Petőfi és szülei Szabadszálláson*. Szabadszállás, 1994.

Urbán Aladár: Petőfi választási kudarca és az országgyűlés. *Irodalomtörténeti Közlemények*, CV. évfolyam (2001) 3–4. szám. 397–413.

⁵⁰ MNL BKML XV. 11. 106/1.

⁵¹ URBÁN 2001. 411–413.

⁵² TÓTH 1994. 110.